

SZATHMÁRI ISTVÁN

A NYELVÉSZETI TÁRGYAK OKTATÁSA – TAPASZTALATOK, TANULSÁGOK^x

1. A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság 1981-es kongresszusán Hajdú Péter többek között ezt jelentette ki előadásában: „... nagyon hiányolom egy olyan szervezet működését, mint a finn UKAN (Ulkomaanlehtorikomitea), amely az ottani Oktatási Minisztérium szerveként foglalkozik a lektori ügyekkel, módszertani útmutatásokat tart, és rendszeresen szakfelügyeletet nyújt a külföldön tevékenykedő finn lektorok számára... Magunknak is egy ilyen, bürokráciától mentes, hatékony és gyorsan reagáló, jól dolgozó bizottság létesítését tartanám kívánatosnak”. (Hungarológiai oktatás régen és ma. Szerk. M. Róna Judit. Tankönyvkiadó, Bp., 1983. 199–200.) E társaság vezetői (Klaniczay Tibor főtítkárr és az azóta elhunyt Béládi Miklós főtítkárhelyettes) 1983 elején részletes, átgondolt javaslatot dolgoztak ki a külföldi felsőfokú magyaroktatás továbbfejlesztésére (I. Nyelvünk és Kultúránk 54. sz. 15–24). Ebben elemezték az akkori helyzetet, majd ismertették a hollandok, a lengyelek és a finnek módszereit. Új, korszerű, nyitottabb oktatási modellt mutattak be, és javaslatot tettek két szervezetre: „a külföldi felsőfokú magyaroktatás tanácsa” és a „lektori központ” felállítására, illetve lehetséges feladataikra.

Minden bizonnyal az itt említetteknek is részük volt abban, hogy a Magyar Lektori Központ – a Művelődési Minisztérium irányítása mellett – 1983-tól működik és lehetőségeihez mérten egyre több szervezeti, módszertani stb. segítséget nyújtó feladatot ellát. Egyik ilyen feladata a külföldön újonnan munkába álló tanárok megfelelő felkészítése, magam is ehhez a felkészítéshez szeretnék mostani találkozómon hozzájárulni.

Felmerült bennem, hogy a megadott címhez ragaszkodva olyan, hozzám közel álló nyelvészeti témakört tárgyalok, amely kötődik a külföldi magyaroktatáshoz is. Ettől mégis elálltam. Hasznosabbnak véltem, ha – saját esemből kiindulva – rendszeretesen összefoglalom tapasztalataimat, azokat az általánosítható tanulságokat, amelyeket – a nyelvészeti tárgyak oktatásában is – a Helsinkii Egyetemen eddig eltöltött öt tanév alatt szereztem.

Ez utóbbira bátorított az is, hogy 1951-től 1955-ig az akkori Idegen Nyelvek Főiskoláján magyar nyelvészetet és stílusztikát adtam elő – valamelyes egybevetéssel – a főiskola angol, francia, német és orosz szakosainak. Ezenkívül részt vettem és részt veszek a magyar–francia kontrasztív

^x Előadásként elhangzott a Magyar Lektori Központ által szervezett hungarológiai szemináriumon, 1988. augusztus 24-én.

nyelvészeti munkálatokban. 1981 óta a Magyarok Világszövetsége által szervezett Anyanyelvi Konferencia keretében vezetem az ún. Egyetemi Fórumot, amelynek feladata a külföldi hungarológiai oktatás támogatása. Tagja vagyok a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság végrehajtó bizottságának, amelynek ülésein állandó téma a hungarológia helyzete.

A következő témakörökről kívánok beszélni:

- a) Mit érthetünk hungarológián?
- b) A hungarológiai központok és jellemzőik.
- c) A magyar nyelv és irodalom szak a Helsinki Egyetemen.
- d) Hungarológiai munkálatok Finnországban.
- e) Általános tanulságok.

2. Az első meghatározó kérdés: mit kell hungarológián értenünk?

Mielőtt erre válaszolnánk, lássuk röviden: miért került előtérbe a hungarológia problematikája a hetvenes-nyolcvanas években, részint a külföldi felsőfokú magyaroktatással kapcsolatban, részint attól függetlenül is.

A) A hungarológia problematikájával a külföldi felsőfokú magyaroktatás keretében azért kellett és kell foglalkoznunk, mert az utóbbi időben megnőtt az egész világon a magyar tanszékek, lektorátusok, illetve a hungarológiai központok száma. 1988 márciusának elején egy minisztériumi híradás arról számolt be, hogy 26 ország 90 egyetemén és főiskoláján mintegy 4.000 hallgató folytat hungarológiai tanulmányokat, magyarországi és helybeli professzorok, lektorok irányításával.

Mivel magyarázható ez a gyarapodás? Nyilvánvalóan több tényező közrejátszásával. Első helyen említhetjük azt, hogy nyelvünk nem indoeurópai nyelv. Ha a nyelvészek új nyelvleíró vagy szemantikai, tipológiai stb. eljárásmodjait, elképzeléseiket egy nem indoeurópai nyelven is szeretnék kipróbálni, akkor gyakran nyúlnak a magyarhoz vagy a finnhez, mint olyan nyelvekhez, amelyeknek a korai időkből vannak emlékeik, és amelyek megfelelő módon fel vannak dolgozva. Például a Bécsi Egyetemen az általános nyelvészeti tanszék kötelező tárgyként írja elő egy nem indoeurópai nyelv tanulmányozását, és javasolja hallgatóinak a magyar nyelvvel való megismerkedést. Ugyanakkor azt sem zárhatjuk ki, hogy sokan a magyart is egzotikus nyelvnek tekintik, s ezért érdeklődnek iránta.

A hungarológiával foglalkozó helyek számának a gyarapodásához ugyanakkor nyilvánvalóan hozzájárult a Magyarország iránti érdeklődés megnövekedése, továbbá — a nyitottabb politika következtében — a külföldön nagy számban élő magyar és magyar származású tanárok, kutatók, szakemberek támogató hatása. (Például a Magyarok Világszövetsége által rendezett fórumokon műszaki kutatók, orvosok, gazdasági szakemberek, könyvtárosok, zenével foglalkozók szép számmal vettek részt. Ezenkívül fontos bázisa a hungarológiának például a több mint 200 tagot számláló és szinte vala-

mennyi tudományágat képviselő Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete.) Nem feledkezhetünk meg a magyar kormánzatnak, mindenekelőtt Köpeczi Bélának az erőfeszítéseiről sem, amelyek nélkül aligha jött volna létre például a bloomingtoni, a párizsi és a hamburgi hungarológiai központ.

B) A hungarológiával kapcsolatos kérdések a külföldi felsőfokú magyar-oktatástól függetlenül is felmerültek. A korábbi irreális felfogással szemben az utóbbi időben előtérbe került a nemzeti múlt újraértékelése, megismerésének a vágya, valamint a határainkon túl élő magyarok helyzete; s ezzel összefüggésben a magyarságtudat, a nemzettudat kérdése. Mindezt jelzi a Magyarságtudató Csoport, illetve újabban a Magyarságtudató Intézet megszervezése és feladatainak kijelölése.

3. Mely intézmények és milyen eredménnyel foglalkoztak a hungarológia körébe tartozó kérdésekkel az utóbbi évtizedekben?

A) A Magyarok Világszövetsége keretében az első Anyanyelvi Konferencia a hetvenes évek elején a következő célt tűzte ki maga elé: minden erővel azon munkálkodni, hogy a külföldön élő magyarok megőrizhessék magyarságtudatukat. Ennek előfeltétele a nyelv, az anyanyelv és a kultúra, a magyar kultúra. A négy évenként megrendezett konferenciákon a pedagógiai és a kulturális munkabizottság előterjesztésében vitatta meg a mintegy háromszáz résztvevő a felmerülő kérdéseket. Az 1981-es IV., pécsi konferencián harmadik bizottságként megalakult az Egyetemi Fórum, melynek feladata, hogy szerény lehetőségeihez mérten koordinálja és segítse a külföldi felsőfokú magyaroktatást és a hungarológia körébe tartozó kutatásokat. Amint a Nyelvünk és Kultúránkban megjelent beszámolóimból is kiderül, ezeken a megbeszéléseken még nem elméleti igényvel került szóba a hungarológia, hanem inkább a gyakorlati megvalósítás szempontjából.

B) 1977-ben alakult meg a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, azaz a céllal, hogy összefogja és támogassa a külföldi hungarológiai műhelyeket. Folyóirata a Hungarológiai Értesítő és a Hungarian Studies. A mi jelenlegi szempontunkból különösen fontos az 1981-ben Budapesten a „Hungarológiai oktatás régen és ma” címmel megrendezett első kongresszusa. A hasonló címen napvilágot látott könyv is tanúskodik arról, hogy ez a kongresszus – csak helyeselhetően – a külföldön folyó hungarológiai oktatás és kutatás felmérését szolgálta, és alkalmat adott az e területen tevékenykedő tudósoknak, szakembereknek a találkozására, eszmecseréjére. A könyvet a hungarológiával foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánlom.

A Filológiai Társaság második, 1986-ban Bécsben megrendezett kongresszusának már a szélesebb értelemben vett hungarológia volt a témája: a Duna-völgyi népek kultúrája közötti kölcsönhatások, különös tekintettel a XVIII.–XIX. és a XIX.–XX. század fordulójára, középpontba állítva a magyar nyelv, irodalom, történelem, néprajz stb. akkori szerepét, helyzetét.

(Az 1987. évi kibővített végrehajtó bizottsági ülés a következő kérdéssel foglalkozott: mi a hungarológia? Az itt elhangzott előadások megjelentek a Hungarológiai Értesítőben.)

C) A Magyar Lektori Központ 1983-tól szervezi és segíti a külföldi felsőfokú magyar oktatást és a hungarológiai kutatásokat. Fontosak az általa szervezett évenkénti munkaértekezletek, illetve a magyar lektori konferenciák. A Lektori Központ megindította „A hungarológia oktatása” című folyóiratot is. Előre lendítené a hungarológia ügyét, ha a múlt évben tervezett „projekteket” (a) a hungarológiai oktatás tantervi változatainak összehasonlító elemzése; b) a magyar mint idegen nyelv oktatásának módszertani alapkérdései; c) országismeret, bevonva az ún. „kemény” társadalomtudományokat is, mint a szociológia, a jog, a közgazdaságtudomány, a demográfia; d) szemléltető stb. eszközök) minél előbb kidolgoznák megfelelő szakemberekből álló munkacsoportok.

D) Néhány éve létrejött a Magyarságkutató Intézet, amely a magyarság múltbeli és jelen helyzetét vizsgálja, a hangsúlyt — helyesen — a kisebbségben élő magyarságra helyezve.

E) A legfontosabbak maguk a hungarológiai műhelyek (tanszékek, lektorátusok, központok stb.). Nyilvánvaló, hogy akár régi műhelyről van szó (pl. a Prágai Egyetemen), akár a legújabbról (pl. a hamburgi Zentrum für Hungarologie), mindegyiknek állandóan szembe kellett — és kell — néznie a hungarológia kérdéskörével, elsősorban gyakorlati szempontból, de elméletileg is. (A hungarológiai műhelyekről lásd később.)

4. Mit kell tehát hungarológián értenünk?

Három kérdésre föltétlen válaszolnunk kell, hogy az eltérő nézetek között el tudjunk igazodni.

A) A hungarológia kiterjedése, határai. — Többen felvetették (és joggal), hogy mai körülményeinknek, felfogásunknak a korábbinál jóval tágabb „hungarológia” fogalom felel meg. Ezúttal csupán Köpeczi Bélának egy idevágó megjegyzését idézem: „... nem elég csak magyar nyelvet és irodalmat oktatni: hungarológiát kell csinálni! A szó szoros értelmében, amelybe beletartozik történelem, földrajz, néprajz, közgazdaságtudomány, szociológia és folytathatnám a sort a különböző diszciplínákkal, amelyekből természetesen csak a magyar vonatkozásúak tartoznak a hungarológia körébe. És ebben az esetben valamely világnyelv vagy az adott ország nyelve is lehet közvetítő.” (Az Anyanyelvi konferencia tanácskozásainak összefoglalása. Veszprém, 1985. aug. 5–10. szerk. Imre Samu. 221–2.) Ilyenformán elfogadhatónak látszik a következő meghatározás: a hungarológia olyan, tudományos alapokra épülő, komplex, multidiszciplináris tevékenység, amely a magyarságra, annak anyagi és szellemi kultúrájára, természeti és társadalmi körülményeire, illetve ezek történelmére és jelenére vonatkozó tudományos szakismereteket ölel fel.

Ez a meghatározás — természetesen a felsőfokú oktatás szemszögéből — magában foglalja szinte az összes tudományágat, és hangsúlyozza a tudományos szemléletet. Saját helsinki és egyéb tapasztalataimat, valamint az említett kongresszuson és az azóta elhangzott kételyeket figyelembe véve azt kell mondanom, hogy ez a hungarológiának inkább a tág (vagy ideális?) értelmezése. Melyik intézmény tudja ugyanis például biztosítani a jelzett tudományágak szakembereit?

Magam is hangsúlyozom, a jelzett „teljesség”-re föltétlen törekedni kell, de azt hiszem, az egyes egyetemek hagyományait, felépítését, lehetőségeit tekintetbe véve gyakran — például Helsinkiben is — meg kell elégednünk az előbbinél szűkebb értelemben vett hungarológia fogalmával.

B) Az alap, a modell. — E tekintetben is eltérő nézetekkel találkozunk. Az említett hungarológiai kongresszuson Rákos Péter például arra utalt, hogy „A magyar filológia oktatása a közép-európai egyetemeken más filológiai szakokhoz hasonlóan egy nyelvi-irodalmi modell alakjában kövesedett meg... ezt ma már nem célszerű fenntartani.” (Hungarológiai oktatás régen és ma 12.) Sinor Dénes — nyilván amerikai szemmel — egyenesen az irodalom és az irodalomtörténet tanításának a hiábavalóságáról beszélt. Szerinte a hungarológia oktatását — többek véleményével egyezően — „jobb a történelemre alapozni... fontos viszont, hogy ennek bemutatása erős gazdaság- és alkotmánytörténeti hangsúllyal történjék.” (Uo. 154—5.) Sárközy Péter pedig — római tapasztalataira támaszkodva — az 1987-es lektori konferencián azt emelte ki, hogy ő inkább hungarológiai ismereteket tanít. Célja: hungarológusok képzése.

Elismerve a fenti nézetek létjogosultságát (a történelemre alapított hungarológiai tanulmányok ígéretes voltáról Bloomingtonban járván magam is meggyőződhettem néhány évvel ezelőtt), számos egyetemen — így Helsinkiben is — célravezetőbbnek látszott a hungarológiának a „kiszélesített filológiai modell”-nek nevezhető változatát követni. Ebben a nyelvészeti és irodalmi tárgyak mellé felsorakozik a gazdasági élet alakulását is vizsgáló és több tudománynak (történelem, földrajz, néprajz, művelődés- és művészet-történet stb.) az eredményeit összegző és felhasználó „kultúrtörténet” (egyébként hasonló az úgynevezett országismeret is). Éppen ez utóbbiaknak, továbbá egy-egy szakterületről alkalmilag felkért szakemberek előadásainak, valamint úgynevezett specializált (a szaknyelvek szempontjait tekintetbe vevő) nyelvi óráknak a segítségével ez a modell is alkalmas arra, hogy legalább elindítsa az érdeklődő hallgatókat a hungarológia más, fentebb jelzett szakterületei felé.

C) A magyar nyelv szerepe. — Tagadhatatlanul igazuk van azoknak, akik szerint az egyetemen is lehet valamely idegen nyelv a hungarológia körébe vágó tudományok közvetítője. A más kultúrákhoz való igazi kulcs azonban az illető kultúra nyelve. Idézem Mikko Korhonen megjegyzését: „Azok közé tartozom, akik központinak látják a nyelvtanulás jelentőségét a hungarológia fejlődővé és sokoldalúvá váló tantervében és kutatásában. A ma-

gyar irodalom, kultúra, történelem és a magyar társadalom mélyebb megértése megköveteli a tisztességes nyelvtudást. Rövidebb út nincs.” (Unkaria Suomessa. Szerk. Ilkka Firon és Mikko Korhonen. Folia Hungarica 2. Helsinki, 1987. 23.) Mindehhez még azt tehetjük hozzá, hogy források nélkül nincs semmilyen tudomány, és a hungarológia esetében ezek zöme nyilván magyar nyelvű. Még annak állítását is meg merem kockáztatni, hogy például a magyar nyelv és irodalom szak esetében – számolva minden nehézséggel – a magyar nyelvű előadások az igazán célravezetőek.

5. A legújabb hungarológiai központok néhány jellegzetes vonásáról.

Nem lehet érdektelen részletesen megvizsgálni, hogyan jöttek létre, és hogyan változtak a külföldi hungarológiai műhelyek. Ezúttal meg kell elégednünk annak a megállapításával, hogy a mai értelemben vett hungarológiai intézmény gondolata Gragger Róberttől származik. Ennek a kiváló tudósnak és szervezőnek a célja a következő volt: a huszas évek elején Berlinben alapított intézet révén megismertetni a németekkel a magyar kultúrát (I. Keresztury Dezső dolgozatát: Hungarológiai oktatás régen és ma 82–86). Az utóbbi időben – szerencsénkre – a hungarológia nemzetközivé lett.

Köpeczi Béla a hungarológiai központokat a hungarológia oktatását vállaló egyetemekhez szorosan kapcsolódva látja létrehozhatónak. Szerepüket így foglalja össze már idézett cikkében: „... koordináló szerepet játszanak, tehát összefogják és segítik mindazoknak a tevékenységét, akik a magyar kérdésekkel foglalkoznak, bármilyen egyetemen működjenek is. Ilyen módon ... hozzá tudnak járulni egyrészt az utánpótlás biztosításához, másrészt közös kutatómunkálatok megindításához.”

Lássuk a legújabbak néhány jellegzetes vonását (nem a megalakulásuk időrendjében).

A) 1985-ben alapították Rómában az Olaszországi Egyetemi Közösségi Hungarológiai Kutatások Központját (Centro Interuniversitario di Studi Ungheresi in Italia). Az új olasz egyetemi törvény az egyetemi kutatásokat az egyetemi központosított szerződésekkel létrehozott kutatóközpontokra bízta. Ennek értelmében jött létre kötött egyetemi központosított megállapodás tíz olasz állami egyetem között (Bologna, Firenze, Milano, Nápoly, Padova, Pavia, Róma, Torino, Udine, Velence), ahol magyar vagy finnugor tanszék működik. A kutatási központ célja az olaszországi hungarológiai kutatások támogatása, koordinálása, a nem szorosan hungarológiával foglalkozó olasz történészek, irodalmárok, nyelvészek, szociológusok, folkloristák, gazdaságtörténészek stb. bevonása a hungarológiai kutatásokba. A kutatások segítésére az olasz Nemzeti Kutatások Központja anyagi és tudományos támogatást nyújt (kutatások, külföldi kutatók meghívása, olasz hungarológusok külföldi tanulmányútja, tudományos ülésszakok rendezése, hungarológiai munkák megjelenítése). A központ folyóiratot is alapított „Studi Ungheresi” címen.

B) 1985 decemberétől működik a párizsi hungarológiai központ „Centre Interuniversitaire d'Études Hongroises” néven. Az előzőtől abban

különbözik, hogy a Paris III egyetem keretében mintegy hat helyiségből álló, könyvtárral, tanácsteremmel ellátott modern épületrészben kapott helyet. Az intézményt két igazgató (Perrot professzor és a magyar vendégprofesszor), valamint egy hungarológus titkár irányítja. Fő feladatuknak a hungarológiát segítő kézikönyvek megjelentetését, a magyar-francia kontrasztív nyelvtan megszerkesztését (ez utóbbit a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemmel karöltve), a magyar történelemmel és kultúrával kapcsolatos évfordulóknak tudományos üléseken való megünneplését és a különböző hungarológiai kutatások segítését tartják. Tervbe vették, hogy kapcsolatot létesítenek a franciaországi, és más országok beli intézményekkel, ahol hungarológiával foglalkoznak.

C) Mint említettem, az 1979-ben létrejött bloomingtoni magyar tanszék – az azóta elhunyt Ránki György professzor hozzáértő és eredményes működése révén – a magyar történelmet állította a középpontba, erős gazdaságtörténeti megalapozással és világtörténeti kitekintéssel. Az előadások és a szemináriumok nyelve itt az angol. Számos sikeres szimpozionot rendeztek egyes történeti kérdésekről, amelyeken több amerikai és más országbeli történelemtudós vett részt.

D) Bécsben a Finnugor és a Kelet-európai Történeti Intézet keretében létesült hungarológiai műhely. A magyar irodalomtörténetet magyarországi vendégprofesszor tanítja németül. A közös történelem, valamint Ausztria és Bécs sokoldalú magyarországi hatása stb. következtében itt nagy lehetőségei vannak a hungarológiának.

E) 1988 nyarán nyílt meg a hamburgi Zentrum für Hungarologie. Elsősorban a Német Szövetségi Köztársaságban folyó hungarológiai munkálatok összefogását tekinti fő feladatának, de természetesen ki szeretné fejleszteni a szükségletektől meghatározott „szakspecifikus” magyaroktatást is.

F) A finnországi hungarológiáról külön szövegek.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy – az egyezések ellenére – szinte mindegyik hungarológiai intézmény esetében más a szervezeti keret, mások a közvetlen célok és mások a lehetőségek. Szerintem ez egyáltalán nem baj. A hungarológiai műhelyek éppen a helyi körülményekhez alkalmazkodva tölthetik be hivatásukat.

6. Magyar Nyelv és Irodalom szak a Helsinkii Egyetemen és a finnországi hungarológia helyzete.

A) Mivel cselekvő részese voltam, röviden kitérek arra is, hogyan honosodott meg a hungarológia a Helsinkii Egyetemen; hogyan lett szaktárgy; és hogyan indultak meg Finnországban az újabb hungarológiai munkálatok.

Mindaz, amit a finnországi hungarológia előtörténeteként tartunk számon, az magyar és finn nyelvi rokonság felismerésének, illetve a finnugrisztika mind magasabb szintű művelésének a függvénye. Ez eredményezte Finnországban az első hungarológiai jellegű dolgozatokat és a magyar nyelv egyetemi oktatását. A finnországi hungarológia első kiemelkedő alakja

Oskar Blomstedt. 1869-ben a Halotti Beszéddel foglalkozó tanulmányt jelentet meg, majd kinevezik a Helsinki Egyetemen a magyar nyelv docensévé. Ezt a szerepet 1880-tól 1909-ig Antti Jalava töltötte be. Sok tanítványt nevelt és szoros kapcsolatot épített ki Magyarországgal, a magyar nyelvészekkel, és nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a finn–magyar nyelvrokonság eszméje behatolt a művelt nagyközönség körébe is, és hogy a két ország között kiszélesedett az együttműködés. 1924-től magyar lektorátus jött létre a Helsinki Egyetemen, ami 1928-tól Unkarilainen Laitos (Magyar Intézet) néven látja el feladatát. Fennáll ma is, s ebben az évben ünnepeljük létrejöttének hatvanadik évfordulóját. Első vezetője a szótárkészítő Weöres Gyula. Akkoriban alapozódott meg az intézet keretében a máig egyik legjobb külföldi hungarológiai könyvtár. A Kalevala Társaság jelentős könyvgyűjteményt adományozott az intézetnek. Megszerezték Simonyi Zsigmond könyvtárának egy részét is. Azóta mind a nyelvészeti, mind az irodalmi stb. állományát folyamatosan gyarapították, s ezt mindenképpen folytatnunk kell a jövőben is. 1962-től államközi szerződés alapján rendszeresen magyarországi lektor tanít az egyetemen, 1982-től pedig magyarországi vendégprofesszor segít a hungarológia oktatásában. Az 1985/1986-os tanévben indult meg a „magyar nyelv és irodalom” szak, mint mellékszak. Ám már azelőtt is túl kellett lépni a magyar nyelv tanulásán, hiszen bizonyos fokozatok eléréséhez a magyar nyelvtörténet, illetve a magyar irodalom tanulmányozása is elő volt írva, és a finnugor szakos hallgatók választhatták a magyart is úgynevezett elmélyítő (speciális) területnek, továbbá a mindenkor lektorok érdeklődésüktől függően általában tartottak magyar nyelvészeti, irodalmi, történelmi, művészettörténeti stb. speciális kollégiumokat.

A magyar mellékszak elvégzéséhez 35 úgynevezett „opintoviikko” (kb. egy féléves, heti 2 órás kollégium) szükséges. A tantervet az ELTE eljárás módját, valamint a finnországi szokásokat figyelembe véve állítottuk össze. Ez a fentebb említett „kiszélesített filológiai modell”-nek felel meg.

A tanterv három részből áll. A „mai magyar nyelv” a következő tantárgyakat foglalja magába: fonetikai gyakorlat, fordítási gyakorlat, leíró nyelvtan és stilsztika; a „nyelvtörténet” pedig: magyar nyelvtörténet, a magyar irodalmi nyelv története, a magyar nyelvjárások és areális vonatkozásaik. Az „irodalom és kultúra” elnevezésű rész kollégiumai a következők: Magyarország földrajza, történelme, kultúrtörténet, a magyar irodalom története. Ezenkívül a magyar szakos hallgatók részt vesznek a debreceni nyári egyetemen és egy úgynevezett prozemináriumon (az egyes tárgyak tartalmát, a szakirodalmat I. az évenként kiadott „kék könyv”-ben: Historialliskieliteteellisen osaston opinto-opas. A. 1987–1988. 212–214). Jómagam például ebben a tanévben a következő kollégiumokat tartottam: magyar leíró nyelvtan: Vonzatok a magyarban; magyar stilsztika: Stílusirányzatok a XX. században; stílusgyakorlat: Szóképek a szépirodalomban és a hétköznapi nyelvben; a magyar irodalmi nyelv története: A XVII. századi magyar nyelvtanok és az irodalmi nyelv; nyelvjárásban: A mai nyelvjárások változásai.

Még néhány megjegyzés: 1. A hallgatók száma 15–16 (két-három finn vagy más nyelvű tanárral együtt). 2. A hallgatók csak írásban vizsgáznak. 3. A finnugor tanszék, amelynek a felügyelete alá tartozik a magyar intézet, ragaszkodott ahhoz, hogy először nyelvész vendégprofesszor oktasson, később irodalmár, történész, néprajzos vendégtanár közreműködését is lehetővé tennék.

B) A hungarológiai műhely létrehozásában több éves előkészítés után az 1986. november 14-én megrendezett egész napos szemináriumnak volt a legfontosabb szerepe. Itt a szélesebb értelemben vett hungarológia ügye kapott hangot. Az elhangzott mintegy húsz előadás nemcsak a nyelvészeti, irodalmi, történelmi kapcsolatokkal foglalkozott, hanem azzal is, hogy mi történt a két ország között a néprajz, a gazdasági élet, a szociológia, az orvostudomány, a technológia, a zene, a színház, a film, a művészettörténet stb. területén. (A szeminárium előadásai nyomtatásban is megjelentek: *Unkaria Suomessa*. Szerk. Ilka Firon és Mikko Korhonen. *Folia Hungarica* 2. Helsinki 1987.) Ezután elindítottuk – mintegy 25 résztvevővel, köztük 5 professzorral – a finn-magyar kontrasztív nyelvészeti munkálatokat. Végül 1988. szeptemberében hivatalosan is megalakult a Hungarológiai Bizottság, Heikki Paunonen tamperei nyelvészprofesszor elnökletével. Tagjai mindenekelőtt az egyes – fentebb említett – szemináriumok vezetői. A további munkálatok megszervezése és irányítása most már a bizottságra vár.

7. Előadásomat néhány általános és a nyelvészet oktatásával kapcsolatos következtetés, tanulság levonásával zárom.

1. Fontos, hogy a hungarológia oktatása egyetemhez és azon belül lehetőleg „erős” tanszékhez kapcsolódjék.

2. A vendégtanároknak mielőbb meg kell ismerkedniük a fogadó ország egyetemi körülményeivel és azokhoz alkalmazkodniuk is kell.

3. A hungarológiai oktatás alapja a magyar nyelv. Az ideális az, ha a vendégprofesszor előadásait ezen a nyelven tartja, természetesen támaszkodva a fogadó ország nyelvére.

4. A magyar nyelv leírásában milyen eljárásmodot, modellt válasszunk? E tekintetben is alkalmazkodni kell az ottani szokásokhoz. Úgy gondolom legalkalmasabb az úgynevezett funkcionális grammatika, amely a lehetséges formában beépíti az újabb eredményeket is.

5. Szükség van úgynevezett diszciplínasúfításra, tudniillik – már csak az oktatók kis száma miatt is – igen nehéz minden tárgyat külön előadni. A leíró nyelvtan alkalmazása például arra, hogy egyes grammatikai jelenségek (kivételek!) megmagyarázása érdekében kitérjünk azok történeti vonatkozására. A stilisztika, a stílustörténet nem kevésbé segítheti az irodalom megismerését is. A kultúrtörténet pedig – természeténél fogva – magába foglalhatja a történelem, a szociológia, a néprajz, a jog stb. legfontosabb jelenségeit.

6. A könyvtárra, a magyar folyóiratokra komoly gondot kell fordítani. A segédletekhez is juttassuk hozzá hallgatóinkat.

7. Ha az illető országban van más hungarológiai műhely, föltétlen lépünk vele kapcsolatba, úgyszintén a magyar kapcsolatokat ápoló társasággal.

8. A magyar nyelv, a magyar viszonyok megismerésére legalkalmasabb a hosszabb magyarországi tartózkodás. Erőnköz mérten hassunk oda, hogy a hallgatók minél több időt tölthessenek Magyarországon.

9. Végezetül arra kell törekednünk, hogy végzett hallgatóink ne távolodjanak el a hungarológiától. Érdemes például bevonni őket a kontrasztív nyelvészeti vagy más hungarológiai jellegű munkálatokba, illetőleg időnként fordítói szemináriumot rendezni a számukra.

HEGYI ENDRE

A VONZAT ÉS A TRANSZFORMÁCIÓ SZEREPE A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁBAN

Ez a cikk egyetemi jegyzeteim, publikációim, konferenciákon elhangzott előadásaim, felszólalásaim kellő szelektálással egybeöntött reprintjének tekinthető, ugyanis feleslegesnek tartottam újrafogalmazni egykor kimondott alapelveket, melyeket ma is vallok. Az archeológia nyelvén ezt az eljárást „leletmentésnek” is nevezhetném, ugyanis az említett anyagokból itt-ott mutatóban ha van még valami. Ha egyébre nem is méltatná az olvasó, arra mindenképpen jó, hogy felidézze azt az immár egy emberöltőt kitevő korszakot, melynek folyamán a hazánkban egyetemi, illetve főiskolai tanulmányokat folytató idegen ajkúak (tehát nem nemzetiségeink) magyarra oktatásának alapjai lerakódtak. S még valamire: „Jobb későn, mint soha” jelszóval továbbgondolni a ma is felhasználhatónak ítélt ötleteket, gondolatokat, amelyek kedvezőtlen körülmények miatt – ilyenek is voltak – sorvadásra lettek kárhóztatva, mielőtt kiteljesedhettek volna.

S hogy említsem az események színhelyét is, ismeretes, a legelején (1952) a külföldiek magyaroktatása az ELTE Bölcsészkarán létesített Központi Magyar Nyelvi Lektorátus gondjaira lett bízva, majd röviddel rá a felsőoktatási intézményekre való köz-, illetve szaknyelvi felkészítést a Nemzetközi Előkészítő Intézet vette át. Az egyetemeken, illetve főiskolákon a lektorok csak továbbfejlesztették – főleg szakirányban – az alapokat. E munkamegosztás jó megoldásnak bizonyult, a NEI-ben intenzív formában taníthattak, s elvégezték a munka dandárját, a bölcsészkaron pedig a lektori órák ellátása mellett – az intézmény jellegéből eredően – az oktatás elvi és mód-